

УДК 633.2:504.453(477.52)

ОСОБЛИВОСТІ РЕПРОДУЦІЇ ПОПУЛЯЦІЙ *VICIA CRACCA* L. НА ГРАДІЄНТІ ПАСКВАЛЬНОЇ ТА ФЕНІСИЦІАЛЬНОЇ ДИГРЕСІЇ
THE FEATURES OF THE *VICIA CRACCA* L. POPULATIONS REPRODUCTION ON THE GRADIENT OF PASCUAL AND FENISICIAL DIGRESSION

Кирильчук К.С.

Kyrylchuk K.S.

Сумський національний аграрний університет

Sumy National Agrarian university

kirilchuk.kate@mail.ru

Насіннєве розмноження відіграє важливу роль у функціонуванні лучних фітоценозів [Работнов Т.А., 1965], оскільки воно забезпечує постійне поновлення популяцій лучних рослин. Причому важливе вивчення особливостей репродукції як на рівні особин, так і на рівні популяцій. Репродуктивна сфера є чутливою до різноманітних антропогенних впливів [Жиляєв Г.Г., 2003, Жуйкова Т.В. та ін., 2002], тому зміни у ній слугують показником ступеня трансформованості середовища існування. Важливим компонентом лучного травостою являються бобові трави, які збагачують ґрунт азотом і слугують джерелом протеїну у кормовому сінні. Тому дослідження особливостей репродукції лучних бобових, зокрема *Vicia cracca* (Linnaeus, 1753), в умовах різних господарських навантажень має як наукове, так і практичне значення.

Вивчення репродукції популяцій *V. cracca* проводилося з використанням звичайних методів морфометрії та з урахуванням рекомендацій літературних даних стосовно методів вивчення цвітіння й плодоношення бобових рослин [Старикова В.В., 1963]. Дослідження проводилося на заплавах луках р.Псел на різних ступенях пасквальної (ПД0 - ПД4) та фенісиціальної (ФД0 - ФД3) дигресій [Кирильчук К.С., 2007].

На пасовищах *V. cracca* швидко випадає з травостою і на ПД3 і ПД4 відсутня, хоча зберігається на сінокосах до останнього ступеня ФД3. Це не пов'язано з фітомасою особин: на сінокосах рослина виявляється життєздатною при загальній фітомасі у 10 г, тоді як на пасовищах вид випадає при фітомасі у 17 г. Ймовірно, причиною випадіння *V. cracca* на збитих пасовищах являється її нестійкість до ущільнення ґрунту й загальні особливості життєвої форми із чіпкими пагонами. Як на пасовищному, так і на сінокісному градієнті репродуктивне зусилля *V. cracca* має чітку тенденцію до збільшення: з 10,1 % до 17,6 % на пасовищах і до 14,9 % на сінокосах. Механізм цього полягає в тому, що за ступенями градієнта загальна фітомаса рослин знижується сильніше, ніж фітомаса репродуктивних органів. Кількість сформованих квіток на рослинах *V. cracca* має виражений пік на ПД1 і ФД1. Плодозав'язування на контрольних ділянках складає 38,8 % з тенденцією до підвищення із розрідженням травостою і покращенням умов для запилення як на пасовищах (на ПД2 цей параметр становить 53,9%), так і на сінокосах (на ФД3 він складає 44,7 %). На контрольних ділянках *V. cracca* формує в середньому близько 400 насінин на 1м². На ПД1 і ФД1 цей показник суттєво зростає, але при подальшому посиленні антропогенних навантажень на травостій знижується до 30 шт. насіння/м² (на ПД2 та ФД3). Пік продукування насіння на ступенях дигресії травостою ПД1 та ФД1 зумовлений зростанням щільності популяції *V. cracca* (на КД та ПД1 вона відповідно збільшується з 7,5 до 10,2 шт./м²; на КД та ФД1 - з 7,5 до 17,1 шт./м²), що позитивно позначається на цьому показнику й підвищенні кількості насіння, що утворюється у розрахунку на одиницю площі.

В цілому, репродукція бобових лучних трав – результат багатьох складових. На рівні особин її контролюють генетичні особливості виду й життєвий стан особин. На популяційному та екосистемному рівнях – щільність популяції, умови запилення й частка в популяції генеративних особин. Продукування насіння особинами за пасовищним і сінокісним градієнтами відповідає одновершинним кривим із піком на проміжних ступенях градієнта. Такі піки, пов'язані зі зміною загальної екологічної ситуації й поліпшенням умов запилення та плодозав'язування. Для популяцій *V. cracca* це особливо виражено на

сінокісному градієнті, що підтверджує більшу стійкість досліджуваного виду до сінокісних, ніж до пасовищних навантажень.